

šport

Tekst: Tanja Jankovič
Fotografije: Tanja Jankovič in Urban Golob

jadralno p a d a

I s t v o

Človek že od nekdaj sanja o letenju. Starodavne legende so polne krilatih angelov in demonov, letečih konjev in zmajev... Prvi poskusi letenja segajo še v Ikarove čase in se nadaljujejo preko Leonarda da Vincija vse do danes.

Od vseh letal, motornih zmajev in drugih »letečih predmetov« so jadralni padalci najbolj prvinski. Niso zaprti v utesnjujoči kabini letala in ne onesnažujejo okolja z motorjem. Šelestenje vetra jim prihaja na uho, ko letijo tik nad drevesi in brcajo vršičke dreves. Da lahko v zraku ostanejo ure in ure, izkoriščajo le vzgonske vetrove, ki nastanejo, ko sonce segreje tla in se topel zrak dvigne nad okoliškega, ki je mrzel (termika), in konstanten veter, ki se dviguje ob pregradi, ponavadi ob obsežnem grebenu. Če ni termike ali konstantnega vetra, se jadralni padalec spušča približno 1-2 m/s.

Poleg dobre obutve in tople obleke potrebujete za letenje padalo, ki mu jadralni padalci ljubkovalno pravijo »cunjca«, sedež z rezervnim padalom, čelado, radijsko postajo, variometer (napravo, ki kaže višino ter hitrost, s katero se jadralni padalec vzdiguje ali pada) in GPS. Za letenje sicer te zadnje tri naprave niso nujno potrebne, vse, kar še potrebujete, pa je pogum, volja in ljubezen do narave.

Jadralni padalci izkoriščajo za letenje veter. Kadar konstanten veter zadane na oviro, jo poskuša obiti, če pa je zaradi velikosti ne more, kot na primer obsežnega gorskega grebenase, je veter prisiljen povzpeti navzgor. Jadralni padalci s pridom izkoriščajo to lastnost, vendar pa je potrebno biti previden in ne zaiti na drugo (zavetrno) stran grebena, saj so tam zračni vrtinci in rotorji, ki lahko padalo podrejo. Prav tako mora biti padalec pozoren na hitrost vetra, saj se le-ta z višino povečuje in se tako vsa hitrost vetra ne čuti na tleh.

Prav tako lahko jadramo na termiki. Le-ta nastane, ker se tla, ko so obsijana s soncem, ne segrevajo enakomerno, zato tudi zrak nad tlemi ni enakomerno segret. Tako se na primer sveže zorana njiva segreje močnejše kot gozd. Topel zrak je lažji od hladnega in se začne vzdigovati, na začetku le kot posamezni baloni toplega zraka, kasneje pa nastane konstanten toplozračni steber, ta pa je dovolj močan, da se lahko z njegovo pomočjo vzdignete v višino, če le uspete ostati v njegovi sredini. Ko se zrak dviguje, se ohlaja in pri določeni temperaturi se nato izloči vlaga. Tako nastane oblak, ki je za jadralne padalce tudi znak, da se na tistem mestu zrak dviga. Cilj vsakega padalca je poiskati sredino termičnega stebra (tam so namreč največje hitrosti vzdigovanja) in se dvigniti čim višje v nebo.

Sloveniji obstaja vrsta kvalitetnih šol, v katerih se lahko seznanite z jadralnim padalstvom. Učenje brez nadzorstva je prepovedano in zelo neodgovorno. Tudi tisti, ki še niste popolnoma prepričani, če je to šport za vas, lahko poskusite poleteti s tandemom - padalom za dve osebi oziroma se vključite v informativni tečaj.

V šoli vas naučijo načel aerodinamike, meteorologije, tehnike letenja. Tam dobite odgovore na vprašanja, kot so: kako je mogoče, da padalo ostane v zraku, saj je težje od zraka; ali lahko letiš v oblaku ali ne; kako prideš na tla, ko ti vzgonski vetrovi preprečujejo pristanek? Mogoče se sliši nekoliko nenavadno, vendar so predvsem spomladi in poleti razmere v zraku lahko zelo burne. Termika je v tem obdobju zelo močna in obsežna, pa tudi ves čas je treba biti pozoren na znake bližajoče se nevihte. Včasih je zato treba prečudovit prelet iz objektivnih razlogov prekiniti. Takrat moramo uporabiti znanje za hitro spuščanje.

Z leti izkušenj lahko začnete tekmovati. V jadralnem padalstvu poznamo štiri različne zvrsti tekmovanj. Prvo je tekmovanje v preletih. Na določen dan se zberejo jadralni padalci in glede na trenutne razmere se določi pot, ki jo morajo preleteti, včasih tudi čez 100 km. Na poti se določijo t.i. obratne točke, ki so ponavadi markantnejši objekti v pokrajini, kot na primer cerkev na vrhu hriba, grad, tovarna... Ko pilot na tekmovanju pristane, mora oddati GPS, kjer je v podatkih shranjena pot, ki jo je preletel. Tako komisija preverja, če je res preletel predpisano pot. Zmaga najhitrejši. Druga vrsta tekmovanja so XC preleti. Pri teh je edina pomembna stvar kilometrina, ki jo je pilot preletel ne glede na to, kateri dan ali v kolikšnem času je polet opravil. Na koncu sezone, ko so oddana vsa poročila XC preletov, razglasijo zmagovalca. Čisto posebna kategorija tekmovanj so »tekme na piko«. Na tleh je postavljen velik krog s premerom okoli 10 metrov in pilot poskuša pristati v sredini kroga. Dandanes so padalci že tako spretni, da o vrstnem redu odločajo centimetri. Kot mesto pristanka se upošteva točka, kjer se je padalec prvič dotaknil tal. Če pristane ali podrgne po tleh s sedežem, je diskvalificiran. V Sloveniji so letos v Bohinju drugič pripravili tekmovanje v akrobatskem letenju. Ker je izredno zahtevno, a hkrati najbolj atraktivno, se ga lahko aktivno udeležijo le izbrani piloti, ki jih je pri nas zelo malo. Pri tej vrsti tekmovanja zaradi varnosti izvajajo ekstremne manevre nad jezerom. Delajo ostre spirale, lupinge... Čeprav je jadralno padalstvo zelo lep šport, je hkrati tudi nevaren. Ves čas je prisotna določena mera strahu, strahu iz spoštovanja. Le-ta je namreč pozitivna zavora, seveda pa mora biti v razumnih mejah. Ni prav, da vzletiš, če nimaš dobrega občutka, če te je preveč ali če te ni čisto nič strah. Ves čas letenja moraš biti pozoren na stvari okoli sebe, zato je vsakodnevne težave bolje pustiti doma. Pri jadralnem letenju se združita mišljenje in telo, prisilita te, da uporabiš svojo intuicijo. Na dan pridejo tvoje skrite zmožnosti. Hkrati pa je jadralno letenje za nekatere lahko tudi način bega iz današnjega načina življenja, torej sprostitve, za druge pa dvig nad povprečnost.

ledno

Stari slovenski pregovor "Osel gre samo enkrat ne led" lahko velja za marsikoga, za alpiniste in plezalce pa prav gotovo ne. Že res, da mnogi s kazalcem pokažejo na čelo in ga pomenljivo zavrtijo, ko pogovor nanese na plezanje in alpinizem, je pa tudi res, da je razvoj te športne dejavnosti in opreme omogočil premagovanje še ne tako dolgo nazaj nepreplezljivih sten. Pri tem seveda ne smemo pozabiti velikih količin treninga, ki jih danes najboljši plezalci namenjajo za izboljšanje svojih dosežkov.

Ledno plezanje je že ena izmed zvrsti alpinizma, ki je v zadnjem času naredila velik korak naprej, predvsem z razvojem opreme. Pri tem ne smemo pozabiti, da je oprema še vedno zgolj orodje v rokah človeka, ki ga uporablja. Z drugimi besedami - še vedno je odločilni dejavnik glava posameznika. Kako bi si le lahko drugače predstavljali vzpone slovitega "ledenega moža" Willa Welzenbacha, ki je v dvajsetih in tridesetih letih prejšnjega stoletja z opremo, ki bi bila danes skoraj primitivna, uspel preplezati številne stene v Alpah, med katerimi še danes, v dobi najmoderneje ledne opreme, kakšna (kot npr. S stena Grand Charmoza nad Chamonixom) velja za prav pošten podvig. Morda je treba povedati še to, da je bil gospod Welzenbach pravzaprav invalid, z zelo zmanjšano gibljivostjo rok...

Toda kmalu so dolge lesene cepine, s katerimi so plezale številne generacije alpinistov na začetku prejšnjega stoletja, zamenjali krajši in bolj okretni. Prava revolucija pa se je zgodila na Škotskem, ki jo imajo mnogi za domovino lednega plezanja. Tam so že zelo zgodaj razvili zelo podoben cepin za plezanje po zelo strmih ledu, kot ga poznamo še danes. Tudi dereze, naslednji zelo pomemben del opreme za plezanje po ledu in snegu, so se v sredi prejšnjega stoletja začele hitro razvijati in kmalu so se izoblikovale v standardno obliko, iz katere izhajajo tudi vsi zdajšnji modeli derez. Toda cepin in dereze služijo le za napredovanje, med plezanjem pa je nujno poskrbeti tudi za varovanje. V ta namen so izumili posebne kline, ki so kot od 10 - 15 cm dolgi votli vijaki, ki jih najprej zabijemo in nato še zavijemo v led. Seveda je potrebna še vrv, čelada, po možnosti nepremočljiva obleka in tople rokavice in naše ledno plezanje se lahko začne.

Prav neverjetno je, kakšne ledne naklone danes lahko premagujejo najboljši ledni plezalci. Ampak pozor: če ste že kdaj videli kakšen plakat ali celo video s plezanjem po zaledenelih slapovih, nikar ne mislite, da boste že v nekaj dneh tako plezali tudi vi. Ekstremno ledno plezanje je rezervirano samo za najboljše in zelo izkušene alpiniste, za katerimi je že dolg seznam lažjih in težjih plezalnih vzponov tako v ledu kot tudi v skali. Na srečo danes obstajajo tudi že ledni plezalni vrtci, torej nekakšna vadišča za ledno plezanje, kjer lahko začetnik karseda varno poskusi tovrstno dejavnost. Pri nas je pravzaprav edini pri Mojstrani. Vseeno pa toplo priporočamo, da se za seznanitev s to in tudi z drugimi vrstmi plezanja vpišete v eno izmed alpinističnih šol, ki jih ponavadi v jesenskem času organizirajo alpinistični odseki pri planinskih društvih po vsej Sloveniji.

Sčasoma se je tudi ledno plezanje razdelilo na več vej. Še vedno je morda najpopularnejše plezanje po zaledenelih slapovih, ki ima veliko privrženecv tudi pri nas. Pravzaprav se je pred nekaj leti zgodil v Sloveniji pravi bum plezanja po ledenih slapovih. Naša dežela se sicer ne more pohvaliti s prav velikim številom primernih slapov za plezanje, kot jih ima npr. severna Italija, še vedno pa jih ima za normalnega alpinista več kot dovolj, saj ugodne razmere, ki so za ledno plezanje še kako pomembne, ne trajajo dovolj dolgo, da bi lahko preplezali večino slapov v eni sezoni. Pri nas je nekaj zelo težkih slapov, prav tako pa jih je veliko v naši bližini, v Italiji in v Avstriji, nedaleč za mejo.

Toda ledno plezanje se ne konča z ledenimi slapovi. Marsikateremu alpinistu služi plezanje po zaledenelih slapovih bolj kot trening za zimsko plezanje v velikih stenah naših gora in predvsem zahodnih Alp. Že pri nas vlada pozimi v gorah zelo mrzlo vreme in mnogokrat (vendar ne prav vsako leto) se naredijo po nekaterih naših stenah tudi dobre ledne razmere. Zaradi večje višine se te ugodne razmere za ledno plezanje v zahodnih Alpah raztegnejo na precej daljše obdobje in nemalokrat se zgodi, da so najboljši pogoji za tovrstni alpinizem jeseni in spomladi, marsikdaj tudi poleti. Prav zanimivo je, da v najhujši zimi v gorah okoli Mt. Blanca ne gre pričakovati dobrih ledenih razmer.

Pri nas so najbolj znane stene, kjer ledno in snežno plezanje pozimi prevladujeta, Loška stena, Planjava, Stenar, Brana itd. Predvsem v Loški steni so bile pred nekaj leti preplezane smeri, ki bi jih lahko šteli med najzhtevnejše tovrstne smeri, ne samo zaradi težavnosti, temveč predvsem zaradi dolžine sten, slabega varovanja in več dni trajajočega plezanja. Takšno dolgotrajno plezanje pa zahteva tudi zimske bivake, ki večini alpinistov niso kdo ve kako ljubi, saj te ponoči v steni in snegu ponavadi precej zebe. Pred skoraj dvajsetimi leti sta zato v krepko več kot 1000 metrov visoko steno dva odlična ameriška alpinista Greg Child in Michael Kennedy vzela viseče postelje, da sta lahko spala v steni, kjer drugače možnosti spanja sploh ni bilo. To je bila takrat prava revolucija in od takrat alpinisti v najstrmejše in zelo visoke stene, kot jih najdemo npr. v Himalaji, nosijo s seboj tudi viseče postelje, kot jih sicer poznamo iz plezanja po velikih skalnih stenah v ameriškem narodnem parku Yosemite. Posebno pa je plezanje v Himalaji ali v Andih, kjer ledene stene prevladujejo. Posebnost takšnega plezanja je v veliki višini, na kateri se plezanje odvija. Za takšne ture je potrebna predhodna aklimatizacija, predvsem pa v Himalaji vreme ni vedno takšno, kot bi si človek želel. Če k temu prištejemo še gromozanske razsežnosti tamkajšnjih gora, objektivne nevarnosti in možnosti, da plezalec dobi kakšno izmed hudih oblik višinske bolezni, ima himalajsko ledno plezanje povsem druge dimenzije kot ledno plezanje po npr. 40 metrov visokem slapu.

Ledno plezanje se je v zadnjem času razširilo tudi v smer tekmovanj. Le-ta že nekaj let prirejajo tudi v Sloveniji, najbolj pa se je uveljavila tekmovalna prireditev v Solčavi, ki se je bodo letos udeležili tudi tekmovalci iz tujine. Tekmovalno plezanje pokaže na gimnastične prvine lednega plezanja, veliko moč, ki jo zahteva, predvsem pa spretnost, ki je za premagovanje takšnih ali drugačnih ledenih strmin nujno potrebna.

